

Потебнянська основа класифікації рибальських найменувань

У розвідці на основі власних досліджень запропоновано класифікацію українських рибальських найменувань. За теоретичне підґрунтя класифікації правила лінгвістичні погляди О. Потебні на природу чуттєвих сприйняття та їхню роль у постанні різноструктурних номінацій-суджень. Споконвічністю рибальського промислу на теренах України визначено важливість вивчення рибальських найменувань в аспекті історичної еволюції мислення. О. Потебня розрізняв судження аналітичні й синтетичні, наголошуючи на первинності аналітичних суджень із безпосередньо чуттєвого сприймання. На матеріалі говірок української мови встановлено, що продуктивним способом творення іхтіонімів і назв рибальських знарядь є універбація, наприклад: *піщанка* ← *піщана риба*, *трав'янка* ← *трав'яна щука*, *поплавчанка* ← *поплавочна удочка* тощо. Найчастіше рибальські універби функціують поруч із базовими дволексемними найменуваннями. На основі проаналізованого матеріалу виділено: *первономени* – сутнісні назви, значення природа яких прозора, як і властивості позначуваного, і залишається незмінною від первнів. Приналежність майже всіх без винятку рибальських первономенів до лексико-семантичної групи «Назви риб» пояснюється вже згаданою емпіричністю (відчуттєвою пізнавальністю), що лежить в основі класифікації цих предметно-матеріальних об'єктів живої природи. *Усупільнені найменування* – назви, що відбивають етапи постання й удосконалювання рукотворних об'єктів матеріального світу, а також розвиток колективної думки у сприйманні об'єктів і явищ довкілля. *Усупільнені найменування* властиві будь-якій тематичній групі лексики будь-якої мови, пор.: грец. *αθερίνια* 'густа сітка, якою ловлять дрібну рибу' ← *αθερίνα* 'риба родини атеринових (Atherinidae) роду A. Atherina' і укр. діал. *плотвянка* 'дрібновічкова сітка з розміром вічка 22×22 мм' ← *плотва* 'невелика прісноводна риба родини корошових', *карасьовка* 'крупновічкова сітка з розміром вічка 50×50 мм і більше' ← *карась* (риба, що виростає більш крупною). *Усупільнені метафоричні найменування* – різноструктурні мовні одиниці художньо-образного рівня колективного мислення, які можуть мати статус як загальноновживаних, так і професійних назв у певному територіально-мовному континуумі: нижньонаддністрянське *доїти* 'шарпати невід у процесі рибальства', буковинське *доки піде струг за саком* 'ніколи' тощо.

Ключові слова: О. Потебня, чуттєві сприйняття, аналітичні судження, рибальська лексика і фразеологія, первономени, усупільнені найменування, усупільнені метафоричні найменування.

Рибальські найменування привертали увагу не одного покоління українських науковців: у кінці XVIII ст. особливості рибальського промислу запорозьких козаків ґрунтовно дослідив учений-натураліст В. Зуєв; у 2-ій пол. XIX – 1-шій пол. XX ст. цю галузеву лексику в етнографічному й лінгвістичному аспектах досліджували В. Владиков, В. Шухевич, І. Верхратський, О. Браунер, В. Василенко, П. Рябков, І. Франко, Ф. Вовк, Д. Яворницький, Б. Юрківський; у 2-ій пол. XX ст. – О. Горбач, А. Берлізов, В. Коломієць, Є. Мотузенко, Г. Тарасенко, І. Ліпкевич, Г. Халимоненко, І. Турянин та ін.

Дослідження українських рибальських найменувань тривають і в XXI ст., проте досі лишається актуальним комплексний аналіз історії формування рибальських назв та їхньої семантичної структури.

Мета статті – класифікувати різноструктурні українські рибальські найменування з опертям на психолого-семантичний підхід О. Потебні до аналізу номінацій-суджень, що відображають природу чуттєвих сприйняттяв.

Лексика споконвічного рибальського промислу значною мірою зумовлена пізнаванням риби (первинного, створеного самою природою об'єкта матеріального світу) за допомогою органів чуття: на слух, на запах, зорово, на дотик, на смак. О. Потебня щодо цього писав: «Чуттєві сприйняття постають для спостереження не однією суцільною масою, а рядом груп; стихії кожної із цих груп нарізно перебувають між собою в більш тісному зв'язку, ніж зі стихіями інших груп. Таке явище не першообразне. Поєднання сприйняттяв в окремі кола є вже форма, що її надає душа окремим сприйняттям, і в певному смислі може бути назване самодіяльністю душі, оскільки хоча й не виявляє її свободи, але *так само залежить від її власної природи, як і від ознак зовнішніх подразників*» (переклад і курсив. – Р. М.) [9, с. 128]. Учений привертав нашу увагу й до незмінності стихій ізольованого ряду сприйняттяв попри те, що цей ряд не завжди повторюється в тій самій послідовності, наприклад: спочатку можна бачити, як горять дрова, потім чути їхнє потріскування й відчувати теплоту або ж спочатку чути потріскування, а потім, уже наблизившись, побачити багаття й відчути теплоту [там само, с. 129-130]. Згадаймо й учення видатного мовознавця про внутрішню форму слова як одну із ознак образу, яка переважає інші: «У самому колі ізольованого образу під час нових сприйняттяв одні риси

проявляються яскравіше від частого повторювання, інші залишаються в тіні. При слові *золото* нам спадає на думку колір, а вага, звук можуть зовсім не спісти, бо не щоразу, бачачи золото, ми зважували його та чули його звук» [там само, с. 130].

О. Потебня розрізняв судження аналітичні й синтетичні. До аналітичних учений відносив ті, у яких предикат – «лише виразне повторення момента, прихованого в суб'єкті, і тоді все судження постає розкладанням однієї мисленнєвої одиниці, наприклад, «вода біжить», «золото жовте», тобто вода + течія, золото + жовтизна». У синтетичних «предикат по відношенню до суб'єкта є дещо нове, те, що не мислиться безпосередньо в цьому останньому, але пов'язане з ним за допомогою низки думок» [там само, с. 141]. До того ж О. Потебня відзначав, що «синтетичне судження як таке, що передбачає більших розумових зусиль, мало з'явитися пізніше, що мав бути час панування лише аналітичних суджень із безпосередньо чуттєвого сприймання...» (курсив. – Р. М.) [там само, с. 142].

Думку про первинність аналітичних суджень знаходимо і в дослідженні відомих мовознавців В. Німчука і П. Білоусенка: «У праслов'янській мові або в період її розпаду започаткувалася тенденція до універбації, або семантичної конденсації, тобто творення за допомогою суфікса *-ica* однокореневих від двокореневих ботанічних найменувань: *černica* від *čьrna agoda*» [3, с. 16]. Дослідниця східноподільських говірок Т. Тищенко також звертає увагу на те, що в тематичній групі «Рибальство» однослівні номінації утворюють на базі аналітичних одиниць, уживаних у говірці паралельно з універбами: *дóнка* 'риба, яка водиться у нижній частині водойми' ← *дóнна риба*, *верховóдка* 'риба, яка водиться у верхній частині водойми' ← *риба верховóдна*, *мор'як* ← *óкунь морський*, *прост'як* ← *кóроп простій*, *пухляк* ← *риба пухла*, *короле́вич* 'короп дзеркальний, *Syrpinus caprio* L.' ← *кóроп короле́вський*, *живе́ць* 'риба, яку використовують як принаду на гачкових знаряддях лову' ← *примáнка живá* [14, с. 326, с. 328]. Паралельне вживання універбів і аналітичних одиниць на позначення видових назв риб має загальнодіалектний характер, порівняймо, наприклад, у слобожанському говорі: *піщáнка* 'щука, яка водиться у водоймах з піщаним дном і від цього має світлий колір' (смт Нова Водолага Харків. обл.) ← *піщáна ри́ба* 'риба, яка мешкає у водоймах із піщаним дном' (с. Високопілля Валківського р-ну Харків. обл.);

трав'янка 'швидка щука з прогонистим тілом, яка полює у водоростях, бо маскуватися їй допомагає «трав'янистий» колір тіла' (сміт Нова Водолага Харків. обл.) ← *трав'яна щука* 'тс.' (с. Новолимарівка Біловодського р-ну Луган. обл.) [Картотека автора].

Універбаційні процеси властиві й іншим тематичним групам рибальської лексики. Спираючись на укладену нами картотеку рибальської лексики Слобожанщини, можемо стверджувати, що універбація є ще й продуктивним способом творення назв рибальських знарядь (*nomina instrumenti*): *поплавчянка* 'вудка, якою ловлять верхову (переважно дрібну) рибу' (сміт Нова Водолага Харків. обл.) ← *поплавочна удочка* 'тс.' (м. Сватове Луган. обл.); *перстівка* 'сітка, у вічко якої можна просунути один палець' (с. Кононівка Біловодського р-ну, сміт Новпсков Луган. обл.) ← *перстова сетка* (с. Новорозсош Новопсковського р-ну Луган. обл.); *очеретянка* 'вудка з очеретяним вудлицем' (с. Можняківка Новопсковського р-ну, с. Кононівка і с. Новолимарівка Біловодського р-ну Луган. обл.) ← *очеретяна вудка* (с. Риб'янцеве Новопсковського р-ну Луган. обл.); *парижянка* 'тришарова сітка, у якій середній шар має дрібніші вічка; не маючи змоги пропливти крізь нього, риба борсається й заплутується в зовнішній сітці' (м. Старобільськ Луган. обл.) ← *поріжня сетка* 'тс.': *В осноу́ном на пор'іжну |лови́ц':а к'рупна |риба / та́ка йак толсто|лобик там / здо́рова ш'ч'ука //* (сміт Андріївка Балаклійського р-ну Харків. обл.) [Картотека автора].

Важливо відзначити, що в аспекті найперших чуттєвих вражень, або ж відчуттів, рибальські номени (передовсім іхтіоніми) семантично співвідносні саме з якісними прикметниками, оскільки виражають ознаку, закладену в самій суті предметів. Отже, щоб глибше зрозуміти семантичні процеси постання первісних назв, важливо враховувати насамперед такі специфічні особливості якісних прикметників, як здатність виражати ступінь вияву ознаки за допомогою суб'єктивно-оцінних суфіксів і здатність утворювати антонімічні пари [4, с. 5]. Щодо особливостей значеннєвої природи якісних прикметників А. Грищенко зазначав ще й таке: «У плані вираження градації ознаки експресивно-оцінні прикметники певною мірою наближаються до прикметникових форм ступенів порівняння, але разом з тим вони виступають як абсолютні, безвідносні щодо порівняння зі звичайним ступенем ознаки суфіксальні похідні» [там

само, с. 158]. Учений також наголошував, що важливим моментом у функціюванні групи суфіксів, уживаних для творення експресивно-оцінних якісних прикметників, є те, що більшість з них однаковою мірою вживають і для творення експресивно-оцінних іменників [там само]. Із цього випливає, що протиставлення реалій рибальського промислу за сутнісними ознаками та суб'єктивне їхнє оцінювання – підґрунтя диференціації первісноознакової рибальської лексики, що корелює з якісними прикметниками.

Ураховуючи те, що сутнісною ознакою реалії може бути і її здатність вчиняти певну дію або перебувати в певному стані, структурно серед словосполучень, на базі яких постали універби, були не лише прості атрибутивні словосполучення з опорним якісним прикметником на взірець *біла риба*, *гірка риба*, *слизька риба*, а й предикативні словосполучення з опорним сенсорним дієсловом, тобто таким, що позначає фізичне чуттєве сприйняття: *дере риба*, *коле риба*, *тищить риба* тощо. Наприклад, іхтіонім *гірчак* 'прісноводна риба родини коропових, *Rhodeus amarus*, *Rhodeus sericeus amarus* (Bloch.)' етимологи пов'язують зі словом *гіркій* [5, I, с. 516], а іхтіонім *дерун* 'йорж, *Acerina cernua* L.' < **derunь* зумовлений семантичним розщепленням вихідної суб'єктної семантики дієслівної основи праслов'янського діалектизма **dьrati* [7, с. 191]. Такі утворення кваліфікуємо як *первономени* – сутнісні назви, значеннєва природа яких прозора, як і властивості позначуваного, і залишається незмінною від первнів. Запропонований термін *первономен* не суперечить мовознавчій традиції називати *номенами* саме номенклатурні знаки, які «є не тільки другим за значущістю різновидом спеціальної лексичної одиниці термінологічної системи, а й суттєвою складовою наукового стилю української мови» [8, с. 60]. Н. Швець, аналізуючи співвідношення понять «термін» і «номен» на матеріалі англійських іхтіонімів, доходить висновку: «Номенклатурні знаки, на відміну від власних назв, не пов'язані з одиничними поняттями, а, подібно до термінів, є позначеннями загальних понять, але не будь-яких, а специфічних» [17, с. 169]. Зауважимо також, що приналежність майже всіх без винятку рибальських первономенів до лексико-семантичної групи «Назви риб» пояснюється вже згаданою емпіричністю (відчуттєвою пізнавальністю), що лежить в основі класифікації цих предметно-матеріальних об'єктів живої природи.

На противагу первономенам виділяємо *усуспільнені найменування* – назви, що відбивають етапи постання й удосконалювання рукотворних об'єктів матеріального світу, а також розвиток колективної думки у сприйманні об'єктів і явищ довкілля. Усуспільнені найменування властиві будь-якій тематичній групі лексики будь-якої мови. У греків, споконвічних мореплавців і рибалок, від слова *αθέρας* ‘лезо, гостра різальна частина’ походить іхтіонім *αθερίνα* ‘риба родини атеринових (Atherinidae) роду *A. Atherina*’ (оскільки ця риба має гостре черевце), а вже від назви риби походить назва риболовецької сітки *αθερίνιά* ‘густа сітка, якою ловлять дрібну рибу’ [1, с. 64]. Українські діалектизми *балбэра* ‘ряд рибальських гачків на вірьовці з поплавками’, *барбэра* ‘тс.’, *балбўра* ‘тс.’, *балбэрка* ‘поплавок у рибальських сітках’, *бомбиркі* ‘тс.’, як припускають етимологи, постали внаслідок фонетико-семантичного освоєння італізму *barbaia* ‘велика рибальська сітка’, що своєю чергою походить від назви риби *barbo* (лат. *barbus*), яку ловлять цією сіткою [5, I, с. 125]. Таку саме мотивацію спостерігаємо і на прикладі східнослов'янських видових назв рибальських сіток: *плотва́* ‘невелика прісноводна риба родини корошових’ → *плотвя́нка* ‘дрібновічкова сітка з розміром вічка 22×22 мм’ (сmt Новопсков Луган. обл.), *кара́сь* (риба, що виростає більш крупною) → *карасьо́вка* ‘крупновічкова сітка з розміром вічка 50×50 мм і більше’ (сmt Троїцьке Луган. обл.) [Картотека автора]. Наведені назви рибальських знарядь засвідчують тривалий етап становлення рибальського промислу із постійним диференціюванням снастей відповідно до конкретних потреб рибалок та особливостей регіональної іхтіофауни.

Вершинним шаром усуспільнених найменувань є *усуспільнені метафоричні найменування* – різноструктурні мовні одиниці художньо-образного рівня колективного мислення. Усуспільнені метафоричні найменування можуть мати статус як загальноновживаних, так і професійних назв у певному територіально-мовному континуумі. Наприклад, на початку другої половини ХХ ст. на півдні Одещини в с. Красна Коса Старокозацького (нині Білгород-Дністровського) р-ну А. Берлізов зафіксував рибальський професіоналізм *доїти* зі значенням ‘шарпати невід у процесі рибальства, коли його тягнуть із води руками за «верхі» і «споді»’ або ‘шарпати невід, коли не вистачає канатів, щоб дістатись до берега

човнами' [2, с. 40]. Як бачимо, метафоризація загальнономовної лексеми *доїти* 'надавлюючи на дійки, видушувати молоко з вимені' [12, II, с. 350] відбулася тут саме в межах рибальської сфери на відміну від загальнономовної метафоризації цього слова – 'необмежено користуватися чийми-небудь матеріальними засобами; здобувати від кого-небудь матеріальну допомогу' [там само].

На прикладах інших типологічно подібних назв, як-от нижньонадніпрянських *підсушувать* 'тягти під берегом (про невід)' [15, III, с. 121], *нуздать* 'ловити рибу вудочкою' (фамільярно) [там само, II, с. 371], бачимо частиномовну відмінність між метафоричними рибальськими професіоналізмами і рибальськими первономенами: усупільнена метафорична лексика здебільшого дієслівна, первономени – переважно іменники. Суттєво відрізняється і спосіб творення цих мовних одиниць: для метафоричних професіоналізмів – це т. зв. семантичне словотворення, у якому базою для метафоричного перенесення стали дієслова загальнономовного вжитку, тоді як первономени утворено шляхом універбації, тобто суфіксальним способом від дволексемної основи.

Серед іменникових рибальських професіоналізмів здебільшого бачимо утворені суфіксальним або нульсуфіксальним способом абстрактні назви на позначення загальної процесуальності. Упадає в око, що образність цих похідників на відміну від твірних метафоричних дієслів певною мірою «зітерта». Порівняймо: *сіпка* у складі стійкого вислову *сітки на сіпку* 'сітки, які рибалки забивають у воду на паколах, щоб у них потрапляла риба' [11, с. 180] ← *сіпати* 'розставляти, опускати в воду (про сітки)' [15, IV, с. 63]; *пересип* 'перепона з сіток і ятерів, якою перегороджують вузьку плавневу протоку' («ў плаўн'ах ста́вили перэ́сипи») [там само, III, с. 99] ← *пересипати*; *підпушка* 'процес роботи, пов'язаний з пришиванням до снасті частини сітки чи «мату́ли»' [2, с. 61] ← *підпушити* 'зробити сітку, невід, «волок» ширшими, тобто вздовж «верхів» чи «сподів» снастей пришити частину сітки чи «мату́ли»' [там само]. Матеріали словника А. Берлізова засвідчують і той факт, що віддієслівні іменники-професіоналізми можуть мати предметно-конкретне значення: *підпушка* 'частина сітки чи «мату́ли», яку пришивають до снасті' [там само].

До складу усупільнених метафоричних найменувань належать і фразеологізми – «одне з концентричних кіл мови, в якому в усталеній

формі зберігаються і транслуються уявлення етносу про світ, культурна й історико-міфологічна інтеріоризація дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду народу» [10, с. 11].

О. Селіванова, ураховуючи безперечну вартість синтаксичного чинника в досліджуванні внутрішньої форми фразеологізмів, наголошує на тому, що «процеси фразеологічного семіозису не обмежуються ним, тому важливо зосередитися на ролі різних психологічних механізмів у стереотипізації внутрішньої форми фразем, зокрема почуттів, відчуттів, образів, асоціативної аналогізації тощо» [там само, с. 15]. Н. Клименко під час аналізу ФО, що передають темпоральну ознаку 'ніколи', відзначає показове використання в їхній структурі назв тварин, риб, птахів, які виконують не властиві їм дії: рак свистить, сова бачить білий світ (день) тощо. Такі фразеологізми «узагальнюють певні ситуації, але зорієнтовані на хибні, неістинні з логічного погляду судження щодо них» [6, с. 22]. Наприклад, абсурдний пареміологічний парадокс на позначення загального заперечення часу [10, с. 189], а саме стійкий вислів з опертям на рибальський досвід ловлення *стругів* (форелі) *доки піде струг за саком 'ніколи'*, у буковинських говірках утворює парадигму синонімних діалектних паремій, що базуються на розумінні людиною законів природи (рослинного і тваринного світу), а ширше – об'єктивних законів буття: *коли смерека черешні родитиме; коли взимі зозуля закує; як зійдуться дві середі докупи* тощо [13, с. 82], пор. також у нижньонадніпрянських говірках: *ловить рибу бороню* 'робити що-небудь невміло, з допомогою таких засобів, які для цього не годяться' [16, с. 74]. Отже, найістотнішою ознакою усупільнених метафоричних найменувань є можливість виходу цих мовних одиниць за межі лексико-семантичного поля «Рибальство».

Водночас велику частину рибальських номінацій становлять *суто рибальські метафоричні найменування*, як-от стійкі вислови *ловить на мертвий якір* 'ловити рибу, не маючи відповідного знаряддя' [там само, с. 74], *піймають циганку* 'нічого не пімати' [там само, с. 106], *стягнуть бугая* 'нічого або дуже мало зловити через те, що невід був закинтий у тому місці, де вже щойно ловили рибу' [там само, с. 134], що побутують лише в середовищі рибалок Нижнього Подніпров'я, тобто не виходять за межі професійної лексики.

Отже, спираючись на психолого-семантичний підхід Олександра Опанасовича Потебні до аналізу номінацій-суджень, що відображають природу чуттєвих сприйнятів, визначено важливість вивчення рибальських найменувань в аспекті історичної еволюції мислення. На основі проаналізованого матеріалу виділено: *первономени* – сутнісні назви, значеннява природа яких прозора, як і властивості позначуваного, і залишається незмінною від первнів; *усуспільнені найменування* – назви, що відбивають етапи постання й удосконалювання рукотворних об'єктів матеріального світу, а також розвиток колективної думки у сприйманні об'єктів і явищ довкілля; *усуспільнені метафоричні найменування* – різноструктурні мовні одиниці художньо-образного рівня колективного мислення, які можуть мати статус як загальноживаних, так і професійних назв у певному територіально-мовному континуумі.

Література

1. Андриющенко Н. С. Толковый морской словарь. Основные термины: более 6 000 слов и словосочетаний. Москва: Астрель: АСТ, 2006. 766 с.
2. Берлізов А. А. Лексика рибальства українських говорів Нижнього Подністров'я. *Наукові записки Чернігівського педагогічного інституту*. Чернігів: ЧДПІ, 1959. Т. IV. Вип. 4. 82 с.
3. Білоусенко П. І., Німчук В. В. Нариси з історії українського словотворення (суфікс *-иця*). Київ-Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 206 с.
4. Грищенко А. П. Прикметник в українській мові. Київ: Наукова думка, 1978. 207 с.
5. Етимологічний словник української мови: у 7 т. Редкол.: О.С. Мельничук (голов. ред.) та ін. Київ: Наукова думка, 1982-2012. Т. 1–6.
6. Клименко Н. Фразеологізми – визначники часу: паралелі та відмінності в українській і новогрецькій мовах. *Українська мова*, 2014. № 2. С. 19–34.
7. Нечитайло І. М. Історія і типологія праслов'янських девербативів: монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2011. 356 с.
8. Нікуліна Н. Дискусії щодо терміна «номен» в українському та зарубіжному мовознавстві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології*, 2010. № 676. С. 56–61.
9. Потебня А. А. Слово и миф. Москва: Изд-во «Правда», 1989. 623 с.
10. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти). Київ-Черкаси: Брама, 2004. 276 с.
11. Словник українських говорів Одещини. Уклад. О.І. Бондар та ін. Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2011. 224 с.
12. Словник української мови: в 11 т. Редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 1970–1980.

13. Словник фразеологізмів та паремій Чернівецьщини: матеріали до словника фразеологізмів та паремій Чернівецьщини. Уклад. Г. Кузь, Н. Руснак, М. Скаб, Л. Томусяк. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича, 2017. 352 с.
14. Тищенко Т. Явища універбації в лексиці східноподільського ареалу. *Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): зб. наук. праць*. Гол. ред. Н.Л. Іваницька. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2012. Вип. 16. С. 325–330.
15. Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини: у 4 т. Запоріжжя, 1992.
16. Чабаненко В. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпрянщини. Запоріжжя, 2001. 201 с. (Серія «Пам'ятки мовної культури Нижньої Наддніпрянщини»).
17. Швець Н. В. Співвідношення понять «термін» і «номен» (на матеріалі англійських іхтіонімів). *Психолінгвістика*, 2011. Вип. 8. С. 167–171.

References

1. Andryuschenko N. S. *Tolkovyiy morskoy slovar. Osnovnyie terminyi* [Explanatory Marine Dictionary. Key Terms]. Moskva: Astrel: AST, 2006, 766 p. (in Russian)
2. Berlizov A. A. *Leksyka rybalstva ukrainskykh hovoriv Nyzhnoho Podnistrovia* [Fishing vocabulary of Ukrainian Lower Dnister region]. In: *Naukovi zapysky Chernihivskoho pedahohichnoho instytutu*. Chernihiv, 1959, vol 4, issue 4, 82 p. (in Ukrainian)
3. Bilousenko P. I., Nimchuk V. V. *Narysy z istorii ukrainskoho slovotvorennia (sufiks ytsia)* [Essays on the history of Ukrainian word building (-иця- suffixes)]. Kyiv-Zaporizhzhia, 2002, 206 p. (in Ukrainian)
4. Hryshchenko A. P. *Prykmetnyk v ukrainskii movi* [Adjective in the Ukrainian language]. Kyiv, 1978, 207 p. (in Ukrainian)
5. *Etymolohichniy slovnyk ukrainskoi movy* [Etymological dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv, 1982–2012, vols. 1–6. (in Ukrainian)
6. Iymenko N. *Frazeolohizmy – vyznachnyky chasu: paraleli ta vidminnosti v ukrainskii i novohretskii movakh* [Time determining phraseologisms: similarities and differences in Ukrainian and Modern Greek]. In: *Ukrainska mova*, 2014, issue 2, pp. 19–34. (in Ukrainian)
7. Nechytailo I. M. *Istoriia i typolohiia praslovianskykh deverbatyviv* [Foreslavonic deverbatives history and typology]. Kyiv, 2011, 356 p. (in Ukrainian)
8. Nikulina N. *Dyskusii shchodo termina «nomen» v ukrainskomu ta zarubizhnomu movoznavstvi* [The discussion of the term «nomen» in Ukrainian and foreign linguistics]. In: *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*, 2010, issue 676, pp. 56–61. (in Ukrainian)
9. Potebnya A. A. *Slovo i mif* [A word and a myth]. Moskva, 1989, 623 p. (in Russian)

10. Selivanova O. *Narysy z ukrainskoi frazeolohii (psykhokohnityvnyi ta etnokulturnyi aspekty)* [Essays on Ukrainian phraseology (psychological, cognitive, ethnical and cultural aspects)]. Kyiv, 2004, 276 p. (in Ukrainian)
11. *Slovnyk ukrainskykh hovoriv Odeshchyny* [Ukrainian dialects dictionary of the Odessa region]. Odesa, 2011, 224 p. (in Ukrainian)
12. *Slovnyk ukrainskoi movy* [Ukrainian language Dictionary]. Kyiv, 1970–1980, vols. 1–11. (in Ukrainian)
13. *Slovnyk frazeolohizmiv ta paremii Chernivechchyny: materialy do slovnyka frazeolohizmiv ta paremii Chernivechchyny* [Dictionary of phraseology and paremas of Chernivtsi region]. Chernivtsi, 2017, 352 p.
14. Tyshchenko T. Yavyshcha univerbatsii v leksytsi skhidnopodil'skoho arealu [*The cases of univertation in the lexics of Eastern Podillya*]. In: *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzh. ped. un tu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho: Filolohiia (movoznavstvo)*, 2012, issue 16, pp. 325–330. (in Ukrainian)
15. Chabanenko V. A. *Slovnyk hovirok Nyzhnoi Naddnyprianshchyny* [Dialects dictionary of the Lower Dnipro region]. Zaporizhzhia, 1992, vols. 1–4. (in Ukrainian)
16. Chabanenko V. *Frazeolohichni slovnyk hovirok Nyzhnoi Naddnyprianshchyny* [Phraseological dictionary of the Lower Dnipro region dialects]. Zaporizhzhia, 2001, 201 p. (in Ukrainian)
17. Shvets N. V. Spivvidnoshennia poniat «termin» i «nomen» (na materialii anhliiskykh ikhtionimiv) [*The correlation of the notions “term” and “nomen” (based on English fish names)*]. In: *Psykholinhvistyka*, 2011, issue 8, pp. 167–171. (in Ukrainian)

Roman Minyailo. Potebnia's Basis of Fishing Nomens Classification. A classification of Ukrainian fishing words based upon author's studies is offered in the research. The theoretical background of the research is O. Potebnia's linguistic approach to the nature of sensory perceptions and their role in arising of nominations-judgments of various structures. Fishing trade has been inherent to the territory of Ukraine since the prehistoric times and that makes fishing words studying crucial in the aspect of historical evolution of thought. O. Potebnia made difference to analytical and synthetic judgements, pointing out the primacy of the analytical ones deriving directly from sensory perception. The material of Ukrainian dialects allows to conclude that the most productive way of fishes names and fishing tools creation was univertation. For example: *піщанка* ← *піщана риба* (sand fish), *трав'янка* ← *трав'яна щука* (grass pike), *поплавчанка* ← *поплавочна удочка* (fishing rod with float) etc. These fishing juxtaposed compounds are most frequently used equally with basic two part words. According to the studied material we can distinguish the essential names, which meaning nature is as clear as the peculiarities of the phenomena or thing they name. They are called *primal nomens*. The affiliation of almost all primary fishing nomens without any exclusions to lexical and semantic group of «Fish names» can be explained by already mentioned empiricism

(perceptual cognition). This empiricism (perceptual cognition) is the basis for classification of the material objects of the living nature. *Conventional names* are names reflecting the stages of material world hand-made objects arising and refining along with the collective thought development in perception of environmental objects and phenomena. Compare Greek *αθερινιά* ‘a dense net for small fish’. The name is derived from *αθερινα* ‘a fish of Atherinidae’. Ukrainian dialect words *пловцянка* ‘a small hole fish net (hole size is 22×22 мм)’ is originated from *пловця* (roach) ‘a small freshwater fish of carp kind’, *карасьовка* ‘a big hole fish net with hole size 50×50 мм and more’, derived from *карась* (crucian) (a bigger size fish). *Conventional metaphoric names* are different structure lexical items of figurative level of collective thought, which can be both common and professional words in a certain territory, where language is used: Lower Dnister region idiom *доїти* (to milk) ‘to jerk a net while fishing’, idiom from Bukovyna region *доки піде струг за саком* (till trout follows the hoop-net) which means ‘never’ etc.

Key words: O. Potebnia, sensory perceptions, analitical judgments, fishing words and idioms, primal nomens, conventional nomens, conventional metaphoric names.

Міняйло Роман Вікторович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради; *ORCID iD*: 0000-0001-9392-594X; roman298@gmail.com